

ФІЛОСОФСЬКО-ЕТИЧНІ ТА РЕЛІГІЙНІ ЗАСАДИ ВИХОВНИХ ТРАДИЦІЙ АЗЕРБАЙДЖАНСЬКОЇ СІМ'Ї

У представленій статті проаналізовано сутність, форми та принципи філософсько-етичних та релігійних засад виховних традицій азербайджанської сім'ї, схарактеризовано та висвітлено філософсько-етичні основи та релігійні засади виховних традицій азербайджанської сімейної педагогіки.

Ключові слова: сім'я, сімейне виховання, народне виховання, народна педагогіка, етнопедагогіка, виховні традиції, обряди, філософія, релігія, морально-етичні норми, Іслам, Коран.

Постановка проблеми. Азербайджан вирізняється багатством традицій і звичаїв, які зберігає й шанує кожна сім'я. Інститут мусульманської сім'ї формувалася впродовж тривалого часу і набув стійкості і цільності. Саме в сім'ї, зазвичай, відбувається виховання підростаючого покоління і формуються основні стереотипи мусульманської ментальності.

Питання проблем сім'ї, сімейних відносин на різних етапах розвитку людства цікавили азербайджанських мислителів, науковців, філософів. Провідне місце в дослідженнях відводиться поняттям ісламської етики й моральності, морально-етичним нормам і цінностям Ісламу, їх ролі і значенню в житті мусульман. Не одне покоління азербайджанців зверталося до проблеми ролі й значення ісламської етики і моралі у творенні сім'ї, сімейного життя, у духовному зміцненні й розвитку суспільства, у вдосконаленні внутрішніх відносин, збереженні єдності і культурної ідентичності мусульман.

Звернення до філософсько-етичних та релігійних засад виховних традицій азербайджанської сім'ї обумовлено сучасною руйнацією морально-етичних норм і цінностей, які становили підвалини міцної, повноцінної родини і визначали її глибинний виховний зміст.

Азербайджан сьогодні – це велика індустріальна країна з провідними інформаційними технологіями, що сприяє економічному, культурному, суспільному розвитку. Єдиним недоліком є те, що за розвиненим проєвропейським суспільством молоде покоління все частіше зневажає філософсько-релігійні постулати, а це неодмінно призводить до деформації загальнолюдських цінностей.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Дослідження проблем народної педагогіки Азербайджану, впливу на неї філософсько-етичних та релігійних концепцій, аналіз сучасного історичного етапу її розвитку стали предметом наукової зацікавленості багатьох дослідників: С. Абрамовича, А. Агаєва, М. Ахундова, М. Бойс, А. Гашимова, Д. Еремеева, А. Сумбатзаде та інших. Саме ці науковці актуалізували гуманістичний зміст і потенціал зороастризької та ісламської етики і моралі.

Метою статті є теоретичне обґрунтування сутності, форм та принципів філософсько-релігійних засад виховних традицій азербайджанської сім'ї та їх ролі в розвитку сучасної освітньо-виховної системи азербайджанців.

Результати теоретичного дослідження. Азербайджанські сімейно-виховні традиції мають вагомий науково-педагогічний значення. Сьогодні у вимірі сучасного інноваційного прогресу в освіті, педагогіці, інформаційному просторі досі залишаються актуальними філософські та релігійні аспекти та їх вплив на формування теоретичних та практичних засад сімейної виховної практики.

Місце сімейної педагогіки в розвитку сучасної науково-педагогічної думки Азербайджану є визначальним. Першоджерелами формування азербайджанської сімейної педагогіки є Зороастризм та Іслам.

Як релігійно-філософська течія Зороастризм виникає близько 589-512 рр. до н. е. Основоположником її є Заратустра, якому приписують авторство "Авести" – збірки священних книг зороастризма. Саме "Авеста" є духовною пам'яткою багатьох народів (Ірану (Персії), Середньої Азії, Азербайджану) в VII – VI ст. до н. е. У ній знайшли своє відображення життя, погляди, традиції народів Сходу. В основі змісту "Авести" боротьба добра та зла, в якій завжди перемагає добро. Автор бажає добра всім людям. Добра думка, добре слово, добре діло є основним ціннісним критерієм в "Авесті". У пам'ятці відображені політичні, громадські, філософські, релігійні бачення, настанови тощо. Основоположник азербайджанської етнопедагогіки А. Гашимов, аналізуючи джерело, визначає базові параметри морально-етичної виховної системи азербайджанців: гуманістичні ідеали, ненависть до зла, любов до добра, заклик до праці [4, с. 104].

Іноді трапляється назва Маздаїзм (пов'язана з визначенням верховним божеством Агура-мазда, Великого Агура). Зороастризм уособлює сонячний бог правди, світла, добра, вогню, творець світу Агура-Мазда та злий володар п'їтьми, руйнівник життя – Ангрманью. Агура-Мазда та Ангрманью борються за людину. Вона створена Агура-Маздою, але вільна у виборі між добром та злом. За допомогою вогню людина здатна боротися за добро. Таким чином, вогонь був посередником між людиною та богами [1, с. 54]. Антагонізм між добром і злом визначає суть боротьби за людську душу.

"Авеста" утверджує моральні засади, ґрунтується на розумінні святості й безперервності життя: "Потрібно безперестанно людей примножувати..." – один з центральних постулатів "Авести". Злочинець – це та постать, що "вершить насилля над худобою і людьми праведного..." [3, с. 253].

За етичними правилами Заратустри, слід удосконалювати духовну й тілесну природу людини, плекати як величезне культурне досягнення хліборобства та скотарства. "Хто сіє хліб, той сіє правду", – стверджується в "Авесті" [1, с.55].

Сам Заратустра походив із сім'ї священнослужителів. У тридцятирічному віці отримав Одкровення під час набирання води для виготовлення священного напою – хауми. Облитий потоком чистої води, у ранковому повітрі він побачив сяючого бога Благої Думки, котрий привів його до Ахурамазди, що передавав йому своє вчення: бути чистим, правдивим словом і думками та не бути користолобним. За проповіді цього вчення серед людей Заратустра був визнаний пророком [11, с. 43].

У книзі "Зорострийці. Віровання та звичаї" Мері Бойс визначає внутрішні причини і намагається відповісти на питання, чому саме Зороастр став пророком: "... він спрямовувався засвоїти всі знання, котрі отримав від різних вчителів. Згодом він уособлює себе як "ваедемна" (той, хто знає) – "посвячений, що має одухотворену божественну мудрість". Зороастриські притчі, що збереглися в пехлевійських творах, свідчать, що багато років він як пророк провів, у подорожі, у пошуках істини. Його гімни дають підставу припустити, що він був свідком насилля, військових дій ..., грабунку, вбивства... Збагнувши себе безсильним, Зороастр ... захотів справедливості, для того, щоб моральні закони божеств-ахур були встановлені однаково як для сильних, так і для слабких, так щоб був спокій та порядок, а також щоб усі могли мати добре та мирне життя" [5, с. 27].

Зороастризм є релігійним ученням давнього світу, що поєднує в собі морально-етичні догми, філософсько-духовні аспекти існування людини в релігійно-просторовому середовищі буття особистості.

Основи релігійно-морального вчення зороастризму включають тріаду: добрі помисли, добрі (правдиві) слова та добрі вчинки. Справжній віруючий не може бути пасивним, безвідповідальним і бездіяльним. Зороастризм не визнає чернецтва, пустельництва, аскетизму та вбачає в них перемогу сил зла над людським духом. Обов'язковим є богослужіння і молитви [11, с. 44].

Соціальний зміст релігійної реформи зороастризму зводиться до виникнення в осілому східному середовищі, вимозі забезпечити мирне життя та умови для тваринництва й землеробства. Першопричиною є політичне об'єднання на основі сильної влади, а друге – в рішучій боротьбі з кочовими сусідами, які постійними набігами, грабіжництвом заважали осілому господарству. Ці вимоги можна знайти в проповідях Заратустри: "Коли, о Мазда, разом з Правдою (Аши) та Владою (Хшатри) прийде Мир (Армайти), що дарує добре життя та пасовиська? Хто дасть нам спокій від кровожадних прихильників Брехні (друджвантов)?" [2, с. 11].

Релігія зороастризму починає розвиватися саме серед східно-іранських племен і навіть проникає на захід. Вона є визначальною у вихованні нового покоління, у розбудові сімейно-педагогічних традицій, виокремленні нових засобів народного виховання.

Зороастриська етика полягає у створенні життя людини і допомозі божеству Ахура-Мазди в його боротьбі с Ахриманом. Це перш за все активна діяльність, участь у космічній боротьбі. Ідеали пасивного праведника в зороастризмі втрачають усілякий сенс. Друдж (Брехня та Зло) наділяється назвою "аверезики" – "лінива" [3, с. 19].

У зороастризмі приділяється велика увага загальним благородним чеснотам, а саме: доброчинність і щедрість; дуже засуджується та навіть має гріховну сутність безшлюбність.

Ця пам'ятка є вагомим джерелом багатьох філософсько-етичних, історико-педагогічних та народно-педагогічних наукових досліджень. Варто зазначити, що відомі філософи Г. Риттер, В. Гете, Т. Фехнер звертались до "Авести": досліджували та використовували її матеріали у своїх доктринах. Учені виокремлювали філософські, історичні, причинно-наслідкові, логічні, астрологічні та інші аспекти вчення, що давало можливість підтверджувати та ілюструвати висновки їх тверджень.

Зороастризм відіграв провідну роль у формуванні свідомості стародавніх Азербайджанців, обумовив їх духовність, етичні норми, світобачення та сімейні традиції, і, безперечно, його змістом наповнені і сучасні релігійні вірування та народні традиції.

Ще однією релігією, що мала беззаперечний вплив на сімейне виховання та народно-педагогічний досвід азербайджанців, є Іслам.

Сама релігія Іслам виникла на початку VII ст. у Західній Аравії в епоху переходу арабів від первіснообщинного до феодалного ладу. Це наймолодше за часом народження і найпізніше за часом поширення релігійне вчення, що сповідує палку віру в єдиного бога Аллаха. Традиційно іслам відносять до класу так званих світових релігій (нарівні з буддизмом і християнством). У перекладі з арабської мови "іслам" означає покірність, "мусульманство" (від арабського "муслим") – "той, хто віддав себе Аллаху". Виникнення ісламу пов'язується з іменем Мухаммеда, що народився в 570 р. у м. Мекка. Виховував Мухаммеда його дядько Абу Таліб, бо батьки померли. Спочатку хлопець мандрував з дядьком з караванами країнами Близького Сходу, де познайомився з християнством та іудаїзмом. Досягнувши повноліття, Мухаммед найнявся керувати господарськими справами до заможної вдови Хадіджі, а згодом вони одружилися. Ставши заможним, Мухаммед поступово відійшов від господарських справ і зосередився на релігійних роздумах. На той час араби сповідували родоплемінні культури, усамітнювались у печерах і проводили дні в постах і релігійних роздумах. Ісламські джерела стверджують, що під час

одного з таких постів Мухаммед побачив постать у білому, що випромінювала яскраве світло та веліла проповідувати нову, істинну віру [11, с. 103].

Головною священною книгою мусульман є Коран (від араб. "аль-куран" досл. – "те, що читають"). За легендою, Бог передав текст Корану людям через пророка Мухамеда. Відтак Мухамед не є автором Корану, він лише його отримав через Божого архангела Гавриїла. В ісламському світі Коран вважається абсолютною універсальною цінністю, здатною задовольнити всі потреби людини і суспільства, вищою нормою в будь-якій сфері соціокультурного життя (права, політики, економіки, науки, індивідуальної чи колективної моралі). Зміст Корану остаточно було сформовано приблизно в середині VII ст. Головними структурними елементами Корану є сури (або розділи) та аяти (вірші, з яких складаються сури) [11, с. 105].

У Корані є вказівки щодо регламентації торгівлі, майнових, сімейно-шлюбних відносин і наводиться багато моральних норм, які є обов'язковими для мусульман та становлять їхній кодекс честі [11, с. 105].

Морально-повчальна сутність Корану полягає в тому, що людина у своїх діях і намаганнях повністю залежить від волі Аллаха: "Не спіткає нас ніколи ніщо, окрім того, що накреслив нам Аллах. Він – наш покровитель". І на Аллаха нехай сподіваються віруючі! [сура 9, аят 51 // 7, с. 154].

Іншим авторитетним та обов'язковим для всіх мусульман ідейним джерелом є Сунна ("священний переказ"), що складається з численних розповідей (хадисів) про думки і вчинки самого Мухамеда і тлумачень Корану. На відміну від християнства, яке відділяє духовне начало від світського, в ісламі зв'язок мусульманина з Богом зумовлений вже самим фактом його буття в общині – уммі, тому що для мусульманина община – це вища соціальна структура, що є об'єктом божественного плану спасіння. Життя общини і кожного мусульманина зокрема спрямовується і регламентується шаріатом. Шаріат – це сукупність релігійних і правових норм, що склалася на основі Корану і Сунни та містить норми державного, спадкового, карного і шлюбно-сімейного права. Тобто шаріат – це правові розпорядження, невід'ємні від теології ісламу, тісно пов'язані з його релігійно-містичними уявленнями. В ісламі розглядаються, правові настанови як частина єдиного божественного закону і порядку. Він формує своєрідну єдність державно-політичних, віросповідних, соціально-економічних, сімейно-побутових зв'язків і світоглядних, культових комплексів з однією метою – організації відносин віруючого з Богом. При цьому єдино визнаним тлумачем шаріата в ісламі є сама умма: тут ніхто не володіє винятковим правом на інтерпретацію божественного. Релігійна форма, надана соціальним і політичним інститутам (рай, іджма та ін.), ефективно забезпечувала стабільність традицій і уявлень, які передавались з покоління в покоління. І навпаки, етнічні традиції, елементи місцевих вірувань, зрощуючись з ісламом, надавали ісламській доктрині особливої сталості, забезпечували їй додатковий величезний вплив на суспільство [9, с. 29–30]. Духовними і практичними основами ісламської релігії є п'ять стовпів віри, які включають принципи єдинобожжя, п'ятикратну молитву, піст, милостиню на користь незаможних, бідних і хадж.

Відповідно, справжній віруючий мусульманин повинен виконувати п'ять обов'язків: 1) вірити в те, що Аллах – єдиний Бог; повинен п'ять разів на добу молитися – (саят, намаз): на світанку, в полудень, у другій половині дня, після заходу сонця та на початку ночі [6, с. 85]; 2) дотримуватись посту (здійснюється в місяць рамадан (рамазан) – дев'ятий місяць мусульманського календаря; 3) утримуватись від пиття, їжі, задоволеня і розваг; у години посту віруючий (правовірний мусульманин) повинен молитися та читати Коран [11, с. 109]; 4) здійснювати хадж – паломництво в Мекку до головної святині ісламу Кааби; Кааба (куб) – це будівля в центрі подвір'я, мекканська Священна мечеть аль-Масджид аль-Харам, у південно-західному кутку якої вмуровано "чорний камінь". За легендою, цей камінь був посланий Аллахом із неба [11, с. 109]; 5) традиція збирання коштів із заможних членів мусульманської общини для розподілу їх між бідняками. З етнографічної точки зору, це трансформований звичай родоплеємної взаємодопомоги. У Корані таке віддавання коштів називається "очищення", "закят": багатій немовби очищується перед Аллахом від гріха великого багатства [6, с. 111].

Священна книга мусульман вчить нас: "Якби направлення було близьким і шлях помірним, вони прослідували б за тобою. Але далека для них відстань, і вони будуть клястися Аллахом: "Якщо би ми могли, то вийшли б разом з вами!" Вони гублять самих себе, а Аллах знає, що вони – брехуни" [сура 9, аят 42 // 7, с. 153].

Іслам є релігією, що визначає моральні, етичні, милосердні, смиренні засади у вихованні та становленні справжньої віруючої особи; критикує брехливість, нещирість; засуджує невірність, жадобу; виокремлює гріховну сутність та вимагає від людини зрідатися всього безбожного, що є спокусою для духовності людини.

Важливою віхою Ісламського віровчення є милосердя та поштовх до шляху пробачення та віри й любові. "З милосердя Аллаха ти пом'якшав до них; а якщо б ти був грубим, с жорстоким серцем, то вони б розсіялись від тебе. Пробач їх та попроси їм прощення та радься з ними про справу. А коли ти вирішив, то покладись на Аллаха, – по істині, Аллах любить належних!" [сура 3, аят 153 (159) // 7, с. 64].

Іслам у своєму першочерговому педагогічному завданні має на меті сформувати добросчесну та совісну людину, гармонійну здорову сім'ю та суспільство, де особа у вірі, правді, духовності зможе розв'язувати життєві завдання та знаходити гармонію в молитві до Аллаха. З дитинства в кожного мусульманина вкладають та виховують прагнення самостійно очищуватися й удосконалюватись духовно та морально.

Сім'я в мусульманстві є центральним елементом у суспільстві. Шлюб у мусульманській сім'ї є підґрунтям для здійснення стосунків, що називається "Никах". Виховання дітей у сім'ї заохочується і є

обов'язком подружжя. Розлучення є одним з богомерзких вчинків, щонайменше допускається як невідворотний вихід, коли всі заходи задля збереження розпаду сім'ї, не сприяли позитивному результату. Позашлюбні зв'язки однозначно заборонені, більше того за них передбачено суворе покарання. Такі зв'язки вважаються головним джерелом повного розбещення особистості й суспільства, що призводить до моральної, фізичної деградації людей [8, с. 76].

Іслам – релігія, що виховує дітей у душі свободи. За Священним Кораном, виховуючись у душі поклоніння Творцю, молодики звільняються й від залежності, пристрастей, похоті, бажань [8, с. 78].

Іслам захищає права дітей ще до їх народження, виокремлює моральні настанови для майбутнього подружжя, чим і допомагає майбутній сім'ї та ще не народженим дітям у вихованні в належній вихованій родині. Адже справжній мусульманин з ісламських постулатів повчатиме молодь, особливо бажаних одружитися, обдумати свій вибір щодо майбутнього чоловіка (дружини), задалегідь. Це пояснюється тим, що, обираючи дружину, юнак повинен пам'ятати: дівчина буде не лише його дружиною, а й матір'ю його дітей, яка, зазвичай, буде проводити основний період із дітьми та виховувати їх. Це ж стосується й дівчини, яка за вибором чоловіка повинна пам'ятати, що той чи інший юнак буде не лише її чоловіком, а й батьком її дітей. Він повинен характеризувати в своїй особі моральні та етичні норми за Кораном та бути люблячим батьком.

Моральні норми, передбачені ісламом сполучаються з *народними принципами сімейного виховання*: правдивість, надійність і вірність, щирість, ввічливість та коректність, вигнання злоби, ненависті, задроті та інших пороків із серця, сила моральна та фізична, терплячість і вміння прощати, скромність, почуття особистого достоїнства і самоповаги, пошук мудрості і якісних знань, прагнення до самоосвіти й інтелектуального самовдосконалення, бажання присвятити увесь свій час і своє життя добрим справам, щедрість, терпіння, розумне управління своїми засобами та вміннями, добре ставлення до оточуючих, пристрась до чистоти і краси, огида до зла і гріха [10, с. 54].

Перелічені вище чесноти, які описуються в Корані і Сунні, а також ті, які постають перед нами у вигляді прикладів, притч і висловів пророків, мають для нас вагомий значення, адже вони є першоджерельною основою традицій та засад етнопедагогіки та сімейного виховання азербайджанців.

Зміцненню зв'язків релігії з національними традиціями великою мірою сприяла відносна простота ритуалу, пов'язаного з культом. Завдяки цьому багато приписів релігії, обрядів, елементів ритуальних дій стали звичкою, життєвою необхідністю, динамічними стереотипами (від постійного згадування імені Аллаха до несприймання свинини) і набули характеру стандартів поведінки, що нерідко сприймалися як елементи національної психології та національних традицій.

Іслам – дуже широка система соціального регулювання. Майже всі сторони життя мусульманина вважаються релігійно значущими. Мусульманським почав вважатися і старовинний обряд обрізання. Укладення шлюбу здійснюється у присутності духовних осіб, фіксується ними і скріплюється читанням священних текстів Корану. Розлучення для чоловіка-мусульманина відносно просте, для жінки – ускладнене, але також можливе. Іслам дозволяє чоловікові мати до чотирьох дружин, якщо він у змозі їх добре утримувати. Сьогодні полігамія трапляється відносно рідко, а в деяких мусульманських країнах вона обмежена законодавством. Похоронний обряд також передбачав читання певних сур (розділів) Корану. Ховають зазвичай у день смерті, тіло кладуть у могилу, загорнувши в саван (без труни) головою до Мекки. Згідно з мусульманським уявленням, усі мертві в день суду воскреснуть, щоб постати перед Аллахом і відповісти за свої діла і наміри.

Таким чином, аналіз філософсько-етичних аспектів зороастризму та Ісламу дає підстави виокремити нам виховні засади та морально-етичні аспекти цих учень, які відіграють провідну роль у розвитку сімейного виховання в Азербайджані.

Ще з найдавніших часів філософсько-етичні та моральні основи зороастризму та Ісламу проявлялися в добродійності, допомозі нужденним у труднощах, щедрості в милості, в допомозі громаді та щирості думок та вчинків.

Сенс життя людини – повноцінна родина. Безшлюбність засуджується, адже такий соціальний стан не передбачає продовження роду. Релігійні вчення азербайджанців засвідчують обов'язковість сімейно-шлюбних стосунків і взаємин. Саме в сім'ї відбувається формування особистісних якостей азербайджанця.

Сутність віровчень виявляється в таких положеннях:

– правдивість, моральність, чесність перед собою, сім'єю, громадою та Аллахом;
– надійність та вірність сім'ї, громаді, батьківщині як показник невідхильності від принципів і цінностей віри;

– щирість як прояв внутрішньої гармонії людини та намірів і вчинків;

– ввічливість та коректність, толерантність у відносинах між людьми та релігійною громадою;

– фізична досконалість, здорове життя, фізичні навички та витривалість;

– терплячість і вміння прощати у взаєминах з людьми, близькими та Аллахом;

– скромність, ввічливість у поведінці в суспільстві;

– почуття особистої гідності та самоповага;

– прагнення до самоосвіти й інтелектуального самовдосконалення

– доброта і щедрість перед нужденними, сім'єю та громадою.

Філософсько-етичні та релігійні засади виховання в азербайджанській сім'ї, відіграють провідну роль у формуванні найкращих чеснот, які можуть бути притаманні справедливій, мужній, чесній, трудолюбивій людині та впливають на формування світогляду дитини.

Глибока ісламізація суспільного й особистого буття мусульманина привела до того, що іслам сьогодні став не лише і не стільки комплексом символів віри, збіркою соціального та сімейно-побутового регулювання, скільки символом ідейних комплексів, що ґрунтуються на ісламських універсалиях і релігійно-культурних цінностях [9, с 30].

Основні норми і цінності ісламської етики і моралі визначають сьогодні принципові правила поведінки і життєдіяльності азербайджанців і провідні виховні функції азербайджанської сім'ї.

Використані джерела

1. Абрамович С. Д. Культура Стародавнього Ірану: [Зороастризм, політична культура та право, наука та освіта, мистецтво та література] [Текст] / С. Д. Абрамович, М. Ю. Чікарькова // Світова та українська культура. – Львів : Вид-во "Світ", 2004. – С. 53–59.
2. Авеста в руських перекладах (1861-1996) / [Сост., общ. Ред., примеч., справ. Разд. И. В. Рака]. – СПб.: Журнал "Нева" – РХГИ, 1997. – 480 с.
3. Авеста в руських перекладах (1861-1996) / [Сост., общ. ред., примеч., справочный раздел И. В. Рака]. – Изд. 2-е, исправл. – СПб. : Журнал "Нева" – "Летний Сад", 1998. – 480 с.
4. Антология педагогической мысли Азербайджанской ССР / [сост. А. А. Агаев, А. Ш. Гашимов]. – М.: Педагогика, 1989. – 592 с.
5. Бойс М. Зороастрийцы. Верования и обычаи. [Пер. с англ. И. М. Стеблин-Каменского. Послел. Э. А. Грантовского]. – М.: Главная редакция восточной литературы издательства "Наука", 1987. – 304 с.
6. Еремеев Д. Е. Ислам: образ жизни и стиль мышления / Д. Е. Еремеев. – М.: Политиздат, 1990. – 288 с.
7. Коран. [Перевод с комментариями И. Ю. Крачковского]. – М. : Издательство Восточной литературы, 1963. – 714 с.
8. Кузьміна С. Л. ХІХ століття: наука і релігія мистецтво виховання // Педагогіка. – 2009. – №2. – С.76–81.
9. Лекції з історії світової та вітчизняної культури:[навч. посібник. Вид. 2-ге, перероб. і доп.] / За ред. проф. А. Яртися та проф. В. Мельника. – Львів: Світ, 2005. – 347 с.
10. Мень А. Історія релігій у пошуках шляху, істини і життя / А. Мень. – М.: Инфра-М, 2006. – 220 с.
11. Прибутько П. С. Релігієзнавство: [посіб. для підготов. до іспитів] / П. С. Прибутько. – К. : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2006. – 152 с.

Mykailov R., Yuda L.

PHILOSOPHICAL, ETHICAL AND RELIGIOUS PRINCIPLES OF THE TRADITIONAL AZERBAIJANI FAMILY EDUCATION

This article analyzes the nature, forms and principles of philosophical and ethical foundations of educational and religious traditions of the Azerbaijani family; it's described and elucidated the philosophical and ethical tenets and religious foundations of educational traditions of the Azerbaijani family pedagogics.

Institute of Muslim families was formed for a long time and gained stability and integrity. Educating of the younger generation and forming of the main stereotypes of Muslim mentality is usually takes place in the family.

The issues of family problems, family relationships were in the focus of Azerbaijani thinkers, scientists and philosophers at different stages of mankind evolution.

Ethical norms and values of Islam and Zoroastrianism are the main philosophical, ethical and religious principles of the traditional Azerbaijani family education.

The essence of the beliefs are set out in the following theses as: honesty; morality; being honest with oneself, own family, community, and Allah; reliability and loyalty to family, community and Motherland as an indicator of perseverance to the principles and values of faith; sincerity as a manifestation of inner harmony, and human intentions and actions; politeness and accuracy, tolerance between people and religious community; physical perfection, healthy lifestyle and physical endurance; patience and ability to forgive in relationships with people, loved ones and Allah; modesty and courtesy in public; self-respect and self-esteem; the desire for self-education and self-improvement; kindness and generosity to the destitute, family and community.

The meaning of life is a full family. Celibacy is condemned, because such social status does not imply procreation. Azerbaijani's religious teachings show the obligation of family relations and relationships. The formation of Azerbaijani personality occurs in the family.

Key words: *family, family education, folk education, folk pedagogics, ethnopedagogics, educational traditions, rituals, philosophy, religion, morality and ethics, Islam, the Koran.*

Стаття надійшла до редакції 13.11.2014